

دانشکده الهیات و معارف اسلامی (شهید مطهری)

گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی ماهیت و مبنای حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت و احکام آنها

در فقه اسلامی و حقوق ایران

استاد راهنما:

دکتر حسین ناصری مقدم

استاد مشاور:

دکتر سعید محسنی

نویسنده:

سید محمد صادق قبولی دُرافشان

زمستان ۹۰

تقدیم به پیشگاه

حضرت ولی عصر ارواحنا لتراب مقدمه الفداء

سپاس

برخود لازم می‌دانم، از استادان محترم راهنما و مشاور، آقایان دکتر ناصری مقدم و دکتر محسنی که زحمت راهنمایی و مشاوره‌ی این پایان‌نامه را بر خود هموار نموده و با راهنمایی‌های محققانه و شکیبایی‌شان مرا یاری فرمودند، قدردانی نمایم.

همچنین از آقای دکتر سید محمد مهدی قبولی درافشان و تمامی استادان محترم گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد که همواره خوشه‌چین خرمن فضلشان بوده‌ام، تشکر و قدردانی می‌نمایم و از خداوند متعال برای استادان معزز توفیق روزافزون و سرافرازی را مسألت دارم.

بسمه تعالی .

مشخصات پایان نامه تحصیلی دانشجویان .

دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان پایان نامه: بررسی ماهیت و مبنای حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت و احکام آن‌ها در فقه اسلامی و حقوق ایران

نام نویسنده: سید محمد صادق قبولی درافشان

نام استاد راهنما: دکتر حسین ناصری مقدم

نام استاد مشاور: دکتر سعید محسنی

دانشکده : الهیات و معارف اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی	رشته تحصیلی: الهیات-فقه و مبانی حقوق اسلامی
تاریخ تصویب: ۱۳۸۹/۰۳	تاریخ دفاع: ۱۳۹۰/۱۰/۱۱	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد ●	دکتری ○	تعداد صفحات: ۱۲۱

چکیده پایان نامه :

با توجه به نقش حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت در عرصه‌ی معاملات و با توجه به ابهامات زیادی که در احکام این دو دسته حقوق وجود دارد، بحث از ماهیت، مبنا و احکام حقوق مزبور ضروری است. در این نوشتار که یک پژوهش توصیفی-انتقادی و با ابزار گردآوری اطلاعات اسنادی و کتابخانه‌ای است، سعی شده است، ضمن تبیین ماهیت، مبنا و احکام حق از یک سو و ماهیت حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت از سوی دیگر، به بررسی مبنای حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت و احکام آن‌ها، پرداخته شود.

دستاوردهای این تحقیق، به شرح ذیل قابل ذکر است.

حق سرقفلی از دیدگاه فقه امامیه و حقوق ایران امتیازی است که با توجه به تعهد مالک برای مستاجر اعتبار می‌شود و از دیدگاه فقه اهل سنت صلاحیتی است که شرع بر اساس آن، به مستاجر اجازه تصرف در عین مستأجره را اعطا می‌کند؛ در حالی که حق کسب و پیشه و تجارت از دیدگاه فقهی و حقوقی، امتیازی نسبت به محل مورد اجاره است که به نفس انعقاد عقد اجاره و با توجه به فعالیت مستاجر در محل کسب که منجر به رونق محل کسب شده، برای مستاجر اعتبار می‌شود. هرچند حق کسب و پیشه و تجارت در نظر فقیهان امامی پذیرفته نشده است، لیکن برای حق سرقفلی از مبنای شرط ضمن عقد، قانون و عرف بازار سخن گفته شده است. مبنای هر دو حق در حقوق ایران قانون است. حقوق مزبور در فقه و حقوق ایران قابل نقل و انتقال بوده، هرچند حق سرقفلی قابل اسقاط می‌باشد، لیکن اسقاط پذیری حق کسب و پیشه و تجارت، محل اختلاف است.

کلید واژه:	امضای استاد راهنما:
۱. حق سرقفلی	
۲. حق کسب و پیشه و تجارت	
۳. فقه اسلامی	
۴. حقوق ایران	تاریخ:
۵. اجاره	

فهرست مطالب

صفحات	عناوین
۱	مقدمه
۱	أ: تبیین موضوع پژوهش
۱	ب: پیشینه پژوهش
۲	ج: پرسش‌های پژوهش
۳	د: فرضیه‌های پژوهش
۴	ه: ضرورت پژوهش
۴	و: روش پژوهش
۴	ز: ساختار پژوهش
۵	ح: محدودیت‌های پژوهش
۶	پیشینه‌ی پیدایش حق سرقتی و حق کسب و پیشه و تجارت
۸	فصل اول : ماهیت حق سرقتی و حق کسب و پیشه و تجارت در فقه اسلامی و حقوق ایران
۹	مبحث اول: مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق و اقسام آن
۹	گفتار اول: مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق
۱۰	بند اول: مفهوم و ماهیت حق از دیدگاه فقه امامیه
۱۰	أ: حق به منزله‌ی سلطنت

- ب: حق به منزله‌ی ملک ضعیف..... ۱۲
- ج: حق به منزله‌ی اعتبار خاص..... ۱۳
- بند دوم: مفهوم و ماهیت حق از دیدگاه فقه اهل سنت..... ۱۵
- بند سوم: مفهوم و ماهیت حق از دیدگاه حقوق ایران..... ۱۷
- گفتار دوم: اقسام حق از دیدگاه فقهی و حقوقی..... ۱۸
- بند اول: اقسام حق از دیدگاه فقهی ۱۸
- أ: اقسام حق به لحاظ ویژگی ها..... ۱۸
- ب: اقسام حق به اعتبار صاحب آن..... ۱۹
- ج: اقسام حق به اعتبار محل آن..... ۲۱
۱. حقوق مالی و غیر مالی ۲۱
۲. حقوق شخصی و عینی ۲۲
۳. حقوق مجرد و غیر مجرد ۲۲
- بند دوم: اقسام حق از دیدگاه حقوقی ۲۳
- أ: حقوق مالی ۲۳
۱. حقوق مادی ۲۴
- ۱-۱. حقوق عینی ۲۴
- ۱-۲. حقوق دینی ۲۴

۲۵	۲. حقوق معنوی
۲۵	ب: حقوق غیر مالی
۲۶	تذکر اول
۳۰	تذکر دوم
	مبحث دوم: مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و
۳۳	تجارت و مقایسه‌ی آن‌ها
۳۳	گفتار اول: مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق سرقفلی
۴۲	تطبيق
	گفتار دوم: مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق کسب و پیشه و تجارت و مقایسه‌ی آن با
۴۳	سرقفلی
۴۳	بند اول: مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق کسب و پیشه و تجارت
۴۷	بند دوم: مقایسه‌ی حق کسب و پیشه و تجارت با سرقفلی
۴۹	تطبيق
۵۰	فصل دوم: مبانی حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت در فقه اسلامی و حقوق ایران
۵۱	مبحث اول: مبانی پذیرش حق از دیدگاه فقهی و حقوقی
۵۲	گفتار اول: مبانی پذیرش حق از دیدگاه فقهی
۵۳	گفتار دوم: مبانی پذیرش حق از دیدگاه حقوقی

۵۴	ا: منابع رسمی
۵۴	۱. قانون
۵۴	۲. فقه
۵۵	ب: منابع فرعی و تکمیلی
۵۵	۱. عرف
۵۶	۲. رویه قضایی
۵۷	۳. اندیشه‌های حقوقی (عقاید عالمان)
۵۸	مبحث دوم: مبنای حق سرقفلی از دیدگاه فقهی و حقوقی
۵۸	گفتار اول: مبنای حق سرقفلی از دیدگاه فقهی
۵۹	ا: شرط ضمن عقد
۶۰	ب: قانون
۶۱	ج: عرف بازار
۶۲	گفتار دوم: مبنای حق سرقفلی از دیدگاه حقوقی
۶۴	مبحث سوم: مبنای حق کسب و پیشه و تجارت از دیدگاه فقهی و حقوقی
۶۴	گفتار اول: مبنای حق کسب و پیشه و تجارت از دیدگاه فقهی
۶۹	گفتار دوم: مبنای حق کسب و پیشه و تجارت از دیدگاه حقوقی
۶۹	بند اول: مبنای حقوقی حق کسب و پیشه و تجارت قبل از انقلاب اسلامی
۷۰	بند دوم: مبنای حقوقی حق کسب و پیشه و تجارت بعد از انقلاب اسلامی

چهار

فصل سوم : احکام حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت در فقه تسلامی و

حقوق ایران ۷۳

مبحث اول: احکام حق سرقفلی در فقه اسلامی و حقوق ایران ۷۴

گفتار اول: انتقال ارادی و قهری و اسقاط حق از دیدگاه فقهی و حقوقی ۷۴

بند اول: انتقال ارادی حق از دیدگاه فقهی ۷۵

أ: انتقال ارادی حق از دیدگاه فقه امامیه ۷۵

۱. قول به عدم جوازِ عوضِ واقع شدن حقوق ۷۵

۲. قول به جوازِ عوضِ واقع شدن حقوق ۷۶

۳. قول به تفصیل ۷۷

۴. قول به جوازِ عوض و معوّض واقع شدن حقوق ۷۷

ب: انتقال ارادی حق از دیدگاه فقه اهل سنت ۷۸

بند دوم: انتقال قهری حق از دیدگاه فقهی ۷۹

بند سوم: اسقاط حق از دیدگاه فقهی ۸۱

بند چهارم: انتقال و اسقاط حق از دیدگاه حقوقی ۸۳

گفتار دوم: برخی از اسباب تملک حق از دیدگاه فقهی و حقوقی ۸۳

بند اول: برخی از اسباب تملک حق از دیدگاه فقهی ۸۳

أ: برخی از اسباب تملک حق از دیدگاه فقه امامیه ۸۴

۱. عقد ۸۴

۲. ایقاع ۸۴
۳. ارث ۸۵
۴. اسباب ضمان ۸۵
- ب: برخی از اسباب تملک حق از دیدگاه فقه اهل سنت ۸۶
- بند دوم: برخی از اسباب تملک حق از دیدگاه حقوقی ۸۷
- أ: اعمال حقوقی ۸۷
۱. عقد ۸۷
۲. ایقاع ۸۹
- ب: وقایع حقوقی ۸۹
- تطبیق ۹۱
- مبحث دوم: احکام حق کسب و پیشه و تجارت در حقوق ایران ۹۳
- گفتار اول: قلمرو شخصی و موضوعی حق کسب و پیشه و تجارت ۹۳
- بند اول: قلمروی شخصی حق کسب و پیشه و تجارت ۹۳
- بند دوم: قلمروی موضوعی حق کسب و پیشه و تجارت ۹۴
- گفتار دوم: انتقال حق کسب و پیشه و تجارت ۹۷
- بند اول: انتقال ارادی حق کسب و پیشه و تجارت ۹۷
- بند دوم: انتقال قهری حق کسب و پیشه و تجارت ۹۸

- ۹۸ ا : انتقال قهری ناشی از ارث
- ۹۹ ب: انتقال قهری ناشی از حکم دادگاه
- ۱۰۰ ج: انتقال قهری از طریق دایره‌ی اجرای ثبت
- ۱۰۰ د. انتقال قهری از طریق اداره‌ی اجرای وزارت دارایی
- ۱۰۱ گفتار سوم: موارد پرداخت حق کسب و پیشه و تجارت و تعیین میزان آن
- ۱۰۱ بند اول: موارد پرداخت حق کسب و پیشه و تجارت از ناحیه‌ی موجر
- ۱۰۲ أ : تخلیه به منظور احداث ساختمان جدید
- ۱۰۳ ب: تخلیه به منظور احتیاج شخص موجر برای کسب یا پیشه یا تجارت
- ۱۰۳ ج: تخلیه به منظور سکونت
- ۱۰۳ بند دوم: تعیین میزان حق کسب و پیشه و تجارت
- ۱۰۴ گفتار چهارم: موارد عدم ایجاد حق کسب و پیشه و تجارت
- ۱۰۵ گفتار پنجم: اسقاط حق کسب و پیشه و تجارت
- ۱۰۷ گفتار ششم: زوال حق کسب و پیشه و تجارت
- ۱۰۷ بند اول: زوال کل حق کسب و پیشه و تجارت
- ۱۰۸ ا : تغییر شغل

هفت

- ب: تعدی و تفریط نسبت به عین مستأجره ۱۰۹
- ج: عدم پرداخت یا تأخیر در پرداخت اجاره‌بها ۱۱۰
- د: عدم حضور مستأجر برای تنظیم اجاره‌نامه رسمی ۱۱۰
- بند دوم: زوال نصف حق کسب و پیشه و تجارت ۱۱۲
- فهرست منابع و مآخذ ۱۱۳

هشت

مقدمه

أ: تبیین موضوع پژوهش

حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، از جمله حقوقی هستند که در روابط بین موجر و مستأجر مطرح می‌شود. از آن جایی که این حقوق، در نظام اقتصادی و حقوقی ایران از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و همواره محل بحث و توجه فقها و حقوق‌دانان قرار می‌گیرد و با در نظر گرفتن این نکته که در این زمینه اثر مستقل و جامعی که به بررسی فقهی و حقوقی این موضوع بپردازد، تدوین نشده است، سعی شده که یک اثر مستقل و نسبتاً جامع، در این زمینه، تدوین گردد.

ب: پیشینه پژوهش

تذکر این نکته لازم است که اساساً فقها و حقوق‌دانان، تنها به بحث در مورد سرقفلی به عنوان مابازای یک حق و امتیاز توجه نشان داده‌اند. در مورد حق کسب و پیشه و تجارت نیز فقهای امامیه، به جز سخنانی پراکنده، بحث مدونی ارائه نداده‌اند. اما با توجه به این که قوانین موجود در زمینه‌ی روابط بین موجر و مستأجر، از حق کسب

۱. شایان ذکر است که با بررسی‌های به عمل آمده و مطالعه‌ی کتب فقهای اهل سنت که مباحث حقوقی را نیز مد نظر خویش قرار داده‌اند، به موردی تحت عنوان حق کسب و پیشه و تجارت و یا مشابه آن دست نیافتیم.

و پیشه و تجارت با تفصیل بیشتری سخن گفته است، حقوق‌دانان نیز، به طور مفصل‌تری، این حق را مورد بررسی، قرار داده‌اند.

از میان آثاری که در زمینه‌ی سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، نگاشته شده است، می‌توان به کتاب *سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت در حقوق ایران و فقه اسلام*، تألیف بهمن کشاورز، نام برد. گفتنی است که، هرچند در عنوان این کتاب از عبارت "فقه اسلام" استفاده شده است، اما مؤلف در بررسی‌های خود نسبت به موضوع در فقه اسلام (فقه امامیه و اهل سنت) بیشتر به فتاوی فقهای مسلمان در این زمینه، نظر داشته و بحث‌های استدلالی ایشان را مد نظر قرار نداده است.

از طرفی کتاب‌ها و مقالات دیگری از جمله *حق کسب و پیشه و تجارت و سرقفلی در حقوق ایران*، تألیف مهدی زینالی، *حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت*، تألیف زهرا بهرامی و مقاله‌ای تحت عنوان « *رویکردی تحلیلی به ماهیت حق کسب یا پیشه یا تجارت و حق سرقفلی*»، در این زمینه نگاشته شده است، که از غنای کافی برخوردار نبوده و از نظر محتوایی بیشتر به کتاب بهمن کشاورز نظر دارند.

ج: پرسش‌های پژوهشی

مسائلی که با موضوع مورد بررسی، در ارتباطند، عبارت هستند از:

۱- آیا نسبت به حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت در فقه اسلامی، تعریف مشخصی وجود دارد؟

۲- آیا حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، مفهوم واحدی دارند یا این که داری مفاهیمی جدای از یکدیگرند؟

۳- آیا حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت از نظر فقه اسلامی و حقوق ایران، مبنا و دلیلی برای مشروعیت دارند؟

۴- آیا حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، از قابلیت اسقاط، انتقال (اعم از ارادی و قهری) برخوردارند و در صورتی که قابلیت انتقال داشته باشند، آیا داری ضابطه‌ی مشخصی هستند یا این که به تراضی طرفین، بستگی دارد؟

۵- آیا حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، صرفاً در روابط بین موجر و مستأجر، مطرح می‌گردد؟

د: فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌ها و پاسخ‌های احتمالی مرتبط با این مسائل، عبارتند از:

۱- به نظر می‌رسد، در فقه اسلامی، نسبت به حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، تعریف مشخصی وجود نداشته باشد.

۲- به نظر می‌رسد که حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت دارای مفاهیم متفاوت از یکدیگر باشند.

۳- به نظر می‌رسد حق سرقفلی دارای مبنا (دلیل اعتبار) باشد، اما حق کسب و پیشه و تجارت دارای مبنایی برای مشروعیت نباشد.

۴- به نظر می‌رسد در اسقاط حق سرقفلی، اختلافی وجود نداشته باشد اما اسقاط حق کسب و پیشه و تجارت محل اشکال باشد. و به نظر می‌رسد که مورد انتقال حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، تابع قرارداد و یا قانون باشد.

۵- به نظر می‌رسد که حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، منحصر به روابط بین موجر و مستأجر نباشد و در روابط با اشخاص ثالث را نیز مطرح گردد.

این تذکر لازم است که با بررسی‌های به عمل آمده، تمام فرضیه‌های فوق مورد تأیید قرار گرفتند.

ه: ضرورت پژوهش

با توجه به این که مفهوم و ماهیت، مبنا و احکام حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت از سوی فقها تبیین نشده است و حقوق دانان ایران نیز بیشتر در صدد تبیین موارد مذکور در مورد حق کسب و پیشه و تجارت برآمده‌اند و نیز با در نظر گرفتن این نکته که فقها و حقوق دانان، تنها به بررسی مفهوم و ماهیت سرقفلی به عنوان مابازای یک حق و امتیاز برای مستأجر، بسنده نموده‌اند، لازم می‌نمود که با توجه به کلیاتی که در مورد حق و اقسام و احکام آن از دیدگاه فقهی و حقوقی وجود دارد، به تبیین مفهوم، ماهیت و مبنا و احکام این حقوق پرداخته شود.

و: روش پژوهش

اساس این کار بر روش توصیفی-انتقادی با ابزار گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و اسنادی و مبتنی بر متدولوژی رایج فقهی و حقوقی است و در وهله‌ی اول، عمدتاً با مراجعه به بحث‌های فقها و حقوق دانان در رابطه با حق و پس از آن با مراجعه به مباحث ایشان، راجع به سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، توجه شده است.

ز: ساختار پژوهش

این پایان‌نامه، مشتمل بر سه فصل است و در هر فصل سعی شده است که، جنبه‌های مرتبط با موضوع، مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد. فصل اول مشتمل بر دو مبحث می‌باشد که به ترتیب عبارتند از مفهوم و ماهیت حق و اقسام آن از دیدگاه فقه اسلامی و حقوق ایران و مفهوم و ماهیت فقهی و حقوقی حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت و مقایسه‌ی آن‌ها. فصل دوم، مشتمل بر سه مبحث است که در مبحث اول، مبانی پذیرش حق از دیدگاه فقهی و حقوقی را مورد بررسی قرار داده و در دو مبحث دیگر، مبانی حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت از نظر فقهی و حقوقی، مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم، در دو مبحث، به احکام حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، از دیدگاه فقهی و حقوقی، پرداخته شده

است. شایان ذکر است که در هر فصل به فراخور مباحث، موارد جزئی، با موارد کلی، مورد تطبیق قرار گرفته است.

ح: محدودیت‌های پژوهش

از محدودیت‌هایی که در مسیر این پژوهش، وجود داشت و مانع از اظهار نظر قطعی در مورد حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، می‌شد، این بود که فقهای مسلمان و حقوق‌دانان در مورد حق سرقفلی، به طور مستقل اظهار نظر نکرده و در کلام ایشان در مورد سرقفلی به عنوان مابازایی برای حق سرقفلی، اختلافاتی به چشم می‌خورد و حتی برخی از حقوق‌دانان قائل به وحدت مفهومی حق کسب و پیشه و تجارت و حق سرقفلی، شده بودند.

پیشینه‌ی پیدایش حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت

به نظر می‌رسد در مورد حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت، اطلاعات کاملی که بتوان با توجه به آن‌ها چگونگی پیدایش این دو حق را بررسی نمود، وجود نداشته باشد.

اما برخی از حقوق‌دانان^۱ بر این اعتقادند که ایجاد حق سرقفلی، تابع اراده‌ی طرفین بوده و از لحاظ تاریخی، دارای سابقه‌ی بسیار طولانی می‌باشد، تا آن‌جا که شاید بتوان سابقه‌ی پیدایش این حق را به قدمت خود عقد اجاره دانست. اما حق کسب و پیشه و تجارت ظهوری ناگهانی داشته و در یک مقطع تاریخی خاص در حقوق ما، وارد شده است.

برخی^۲ دیگر نیز در صدد تبیین پیدایش سرقفلی - و به عبارتی، ما بازای حق سرقفلی - برآمده و چنین اظهار نظر می‌نمایند که، با تخریب بخشی از تهران قدیم به نام سنگلج، محل‌های کسبی واقع در این منطقه نیز مورد تخریب قرار گرفت و کاسبان محل‌های مزبور برای این‌که بتوانند در اماکن مورد نظر خویش به کسب و کار بپردازند، اقدام به پرداخت وجوهی به صاحبان این اماکن، نمودند. از آن‌جا بود که وجه مذکور در بین مالکین و مستأجرین به نام سرقفلی مشهور شد.

در مورد حق کسب و پیشه و تجارت نیز برخی بر این اعتقادند که شاید، حق کسب و پیشه و تجارت قبل از ورود به حیطه‌ی قانون‌گذاری، ریشه‌ی عرفی داشته است. به این

۱. کشاورز، بهمن، *حق سرقفلی و حق کسب و پیشه و تجارت در حقوق ایران و فقه اسلام*، ص ۳۹.

۲. بهرامی، زهرا، *حق سرقفلی؛ حق کسب و پیشه و تجارت*، ص ۲۷.

صورت که بعد از اجاره‌ی یک محل و رونق کسب مستأجر در آن، که چه بسا با تحمل هزینه و وقت زیاد همراه بوده، این موضوع از دید عرف دور نمانده و مردم آن را به رسمیت شناخته‌اند. این موضوع، پس از ورود به حوزه‌ی قانون، رنگ و بوی بیشتری به خود گرفته و تحت عنوان حق کسب و پیشه و تجارت، درآمد است.^۱

۱. زینالی، مهدی، *حق کسب و پیشه و تجارت و سرقتی در حقوق ایران*، ص ۲۸.